

De gamle i Bro tog ättestupa vid Häller

AV SVEN RYDSTRAND

Medan nutidens socialvårdare som bäst bryr sina hjärnor med problemet åldringsvården, kan man i Bro socken allfort lyssna till en gammal sägen, som berättar, att utlevt folk i gångna tider skall ha blivit ledsagade upp på Häller-stupans högsta topp och av sina barn kastade utför. Något bevis för att så verkligen ägt rum har man dock inte. Men det är känt, att forntidens nordbor inte ville dö under "sotad ås", ty då skulle de inte komma till gudarna, trodde de. Var det därför någon, som ej förunnades att dö i krig, skulle han kasta sig utför ett högt berg. Detta ansågs som ett mycket ärofullt dödssätt. Så har det alltså varit även i Bro, och den s.k. Häller-stupan står där ännu idag och minner i rödskimrande granit om forna tiders tro och sed. Man ryser vid blotta tanken på de dystra händelser, som här kan ha utspelats enligt saga och sägen.

Hällers stupan och "kyrka"

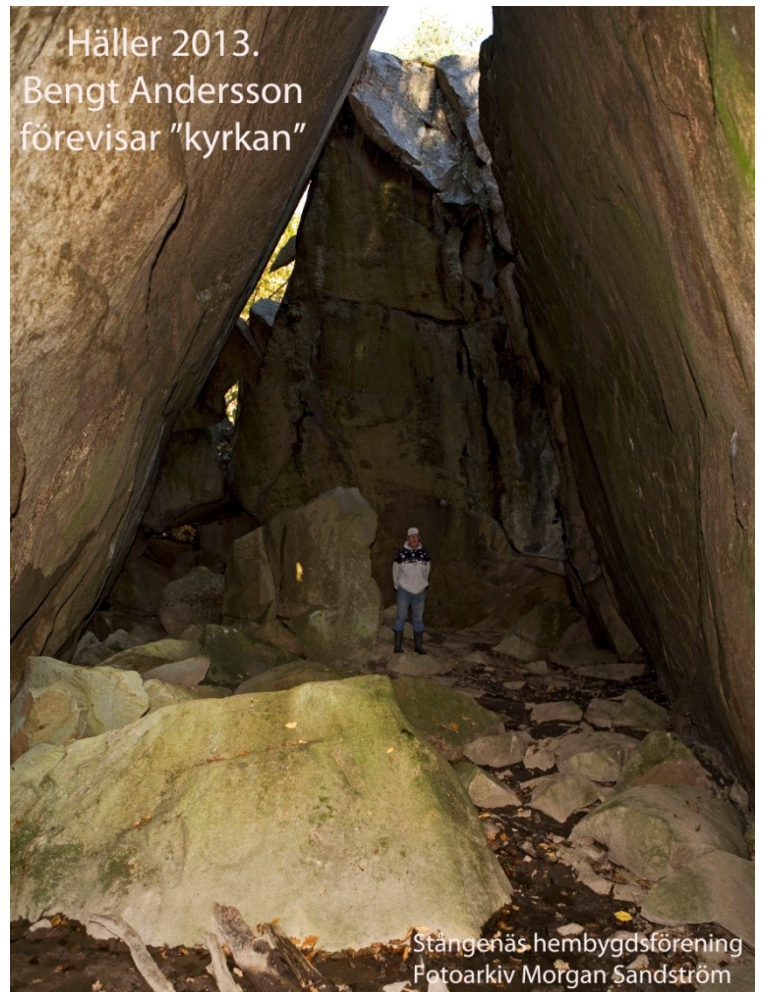
Stångenäs hembygdsförening
Bildarkiv Sven Rydstrand

Det är en mäktig klippa, Häller-stupan, och det är kanske inte så underligt att forna tiders fantasirika människor satte den i samband med gudarna och deras boningar. Namnet Häller kommer nämligen

av "hall", som betyder "sal", d.v.s. en plats, där gudarna dyrkades. Det är väl inte troligt, att denna plats var en bergsklyfta, men vi påträffar dock en märklig sådan strax under Häller-stupan, då vi i sällskap med ägaren till en av de äldsta Hällersgårdarna, Knut Andersson, gör ett besök på platsen.

Herr Andersson som är mycket intresserad av sin gårds minnen och har rätt mycket att berätta om gångna tider, meddelar också, att den nämnda grottan, som är bildad av väldiga nedrasade stenblock, kallas för "Hällers kyrka". Det finns nämligen en gammal sägen om att hedningarna här höll sina gudstjänster, berättar herr Andersson. Det är heller ingen liten sal, som själva naturen här format. C:a femtio personer torde få plats här inne, och här är högt till taket. Upptill finns en öppning, som släpper in tillräckligt med ljus. Det är en riktigt vacker sal. Vid ett besök här blir man övertygad om att

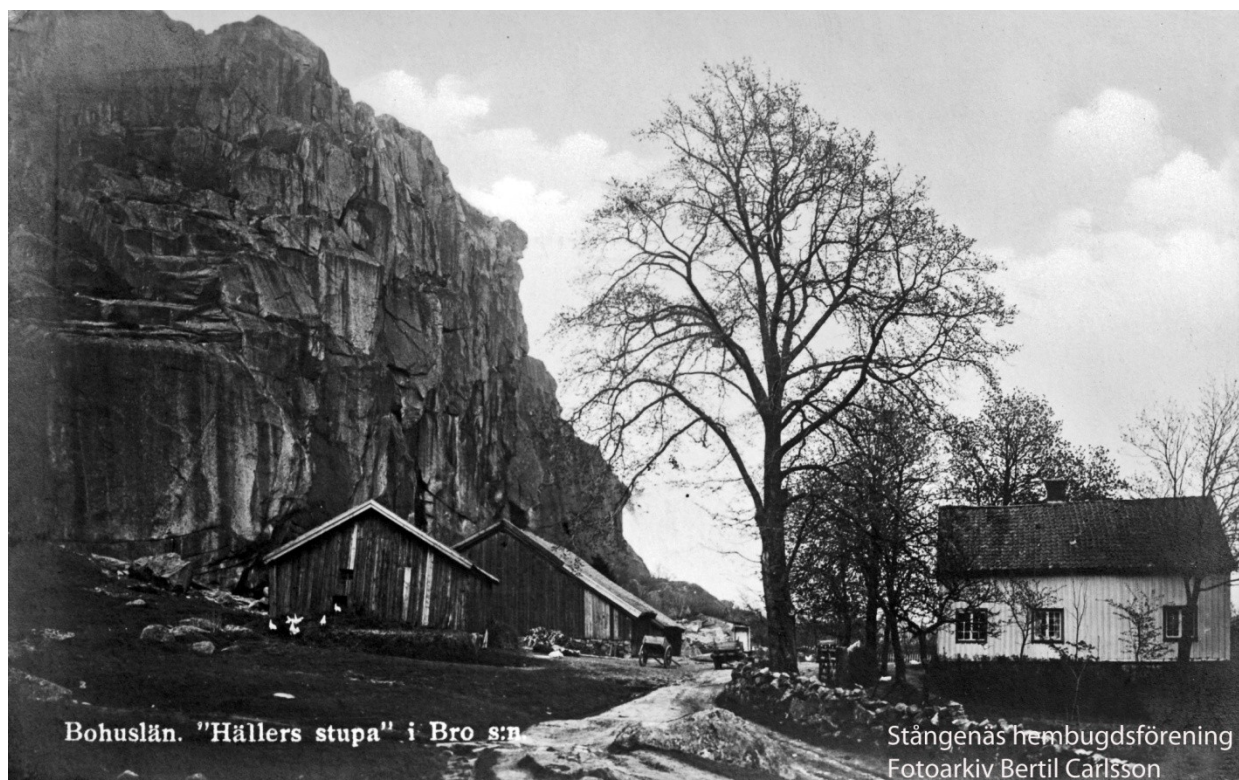
denna sal haft en uppgift i gångna tider. Och så har väl sägnen om gudshus kommit till. Men några fynd har man veterligt inte gjort här. Hr Andersson talar också om, att den gamla byavägen gick fram här under Häller-stupan och strax vid den nämnda grottan före laga skiftes tid på 1830-talet. Så det var ingen avkrok precis. Här fanns också en kölna, varav bottendelarna ännu kan skönjas, samt flera bråtegorpar. Ty lin odlade man tidigt förr i tiden, och det var mycket arbete med detta. Nu är bråtegorparna minnen blott, och snart vet ingen mera var de fanns. De gamla linverktygen är också försvunna.

Det är en gammal gård, Sörgården på Häller. Den har varit odlad ända sedan stenåldern. Därom vittnar bl.a. de yxor och flintverktyg, som Knut Andersson hittat i jorden på sin gård, och som han med stor pietet förvarar. Han har också i sin gärdesgård hittat en s.k. offersten med ett 20-tal skålgropar. En hållristning finns också nära gårdens hus, och även järnåldersgravar finns i närheten.

Hr Andersson följer oss också upp i bergen, där vi kan betrakta en gammal murläggning, som inte kan ha haft någon uppgift såsom gräns eller kreatursstänge. Det måste vara en forntida försvarsmur. Hr Andersson har iakttagit den muren i många år och så smått börjat ana att den kan ha haft någon strategisk betydelse i forna dar. Och det är värdefullt med folk som funderar över saker och ting. Av dem kan vänta goda fynd och iakttagelser, som många gånger blir av stort värde.

På gården finns också ett mycket gammalt boningshus, som till en del är byggt av äkta ektimmer, men som numera inte längre användes som bostad. Husets ålder känner ingen till, men det har säkert stått på sin plats i många århundraden. Knut Andersson har funderat på att riva ned det, men han tycker också att det är skada, ty det borde finnas något sådant gammalt hus kvar till kommande generationer, så att de kunde få de hur deras förfäder hade det. Det ena efter det andra av de äldsta husen i bygden försvinner, och snart vet ingen hur de gamla gårdarna såg ut. Och ändå finns det åtskilligt att lära av de gamles sätt att bygga hus, menar Knut Andersson.

Jag skulle gärna lämna huset till en hembygdsförening, säger hr Andersson, men då finge det flyttas och repareras, och då uppstår kostnader, som ingen vill stå för, betonar han. Annars saknas ju lämplig samlingslokal för fornsaker i bro, och skulle någon hugad donator vilja framträda och rädda det gamla huset, blev det naturligtvis stor glädje bland hembygdsvännerna i socknen. Även en del av gårdens lador är av ålderdomlig typ. Hr Andersson berättar sålunda, att de fanns redan 1839, då de utflyttades ur den gamla byn

efter det s.k. laga skiftet. Men stall och fähus är moderna, blott ett par år gamla.

Efter hussyn på gården och till dess minnen, återvänder vi till Hällerstupan, och nu visar oss Knut Andersson ett stort hål högt uppe i den branta klippväggen några meter från toppen. Hit firades en gång en gammal torpare för att leta efter en skatt, som sades ligga gömd i denna håla, berättar hr Andersson. Det var två bönder i trakten, som fått för sig att de skulle ha tag på skatten, men torparen kunde inte finna den. Bönderna fick i stället betala honom fem kronor för att han satte livet på spel och lät hissa sig ned för den branta klippväggen. För honom var säkerligen femman en stor förmögenhet.

Av de väldiga nedrasade stenblocken vid Häller har också bildats många andra otillgängliga grottor och hålor, och här säges bl.a. ha varit tjuvgömmor under gångna tider. Och stortjuvar, som här haft sitt tillhåll, går ännu idag åtskilliga berättelser i bygden. Bl.a. talas det om en mycket förslagen äventyrare från Häller, som hette "Börje Lårkryp", men historien om honom får gömmas till en annan gång.

Sven Rydstrands artikel är kompletterad med nyare bilder, där Bengt Andersson förevisar både Broddhällen och den stora salen som Sven beskriver.